

Sivas Ağzındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları

Vocal Changes Seen in the Arabic Loanwords of the Sivas Dialect

Ömer GÜVEN¹

¹Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Amasya, Türkiye

ORCID: Ö.G. 0000-0002-9376-3538

ÖZ

Dilimizin araştırılmayı bekleyen en önemli alanlarından biri, hiç şüphesiz, ağızlardır. Ağızlar; kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim düzeyinin yükselmesi, köyden kente göç gibi nedenlerle yok olma tehlikesi altındadır. Bu sebeple; ağızların söz varlığına dair tespit edilip kayda geçirilen her bir kelime, deyim vs. çok önemlidir. Metin derlemesi yanında sözcük derlemeleri de bu noktada önem taşımaktadır. Bu önemli dil verilerinin kaybolmaması için derleme çalışmalarının vakit kaybetmeden yapılması gerekmektedir. Bu nedenle derleme çalışmalarının önemi son yıllarda giderek artmaktadır.

Türkler tarih boyunca çeşitli sebeplerle birçok milletle ilişki kurmuşlardır. Türklerin en çok ilişki kurduğu milletlerin başında Araplar gelmektedir. Özellikle Türklerin İslamiyet’i kabul etmeye başlamaları kurulan ilişkileri oldukça geliştirmiştir. Bu ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Arapçadan da Türkçeye sayısız kelime girmiştir. Bu çalışmada Sivas ili ağızlarında kullanılan Arapça alıntı kelimelerdeki ses olayları incelenecektir. Çalışmada ilk olarak Sivas ili ağızları ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar taranacak ve bu eserlerdeki Arapça alıntı kelimeler tespit edilecektir. Bu çalışmanın ardından taranan bu eserlere ilave olarak tarafımızca yapılan derlemeler ve soruşturmalar sonucunda elde edilen veriler de çalışmaya dâhil edilecektir. Toplanan bu dil verileri “Ünlülerle İlgili Ses Olayları” ve “Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları” başlıkları altında iki bölümde ele alınacaktır. Bu kısa çalışmadaki temel amacımız Sivas ili ağızlarındaki Arapça alıntı kelimelerin kullanımlarını göstermek ve bu alıntı kelimelerdeki başlıca ses olaylarını belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Sivas İli Ağızları, Arapça Alıntı Kelimeler, Ses Olayları, Dil İlişkisi

ABSTRACT

Dialect are undoubtedly one of the most important issues waiting to be researched in Turkish . Dialects face extinction for reasons such as the proliferation of mass media, higher education levels, and migrations from villages to cities. Therefore, identifying and registering items such as the words, phrases, and sayings related

Başvuru/Submitted: 18.05.2021 **Kabul/Accepted:** 28.08.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ömer GÜVEN (Dr. Öğr. Üyesi), Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Amasya, Türkiye. E-posta: omer.guven@amasya.edu.tr

Atıf/Citation: Güven, Ö. (2022). Sivas ağzındaki Arapça alıntı kelimelerde görülen ses olayları. Korkmaz, F. (Ed.), *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 559-582). <https://doi.org/10.26650/PB/AA10AA14.2023.001.039>

to the lexicon of each dialect are very important. Word compilations in addition to text compilations are also important in this regard. In order not to lose these important language data, word collections should be done post-haste. For this reason, the importance of studies on word collections has further increased.

Throughout history, Turks have established relations with many nations for a variety of reasons, with Arabs being one of the nations with whom Turks have had the most relationships. In particular, Turks' acceptance of Islam greatly improved the established relations, with Turkish Arabic words having entered into numerous languages in parallel with the development of these relations. This study discusses phonetic events in the Arabic loanwords used in the dialects of Sivas Province, first by analyzing scientific studies on these dialects and then identifying the Arabic loanwords in these works. In addition to these examined studies, the article also includes data obtained as a result of the performed investigations. The collected language data are discussed under the headings of phonetic events related to vowels and phonetic events related to consonants. The article's fundamental purpose is to demonstrate the use of Arabic loanwords in the Sivas dialects and to detect the major phonetic effects on the identified loanwords.

Keywords: Turkey, Turkish Dialect, Sivas Dialect, Arabic Loanwords, Phonetic Events, Language Contact

1. Giriş

Diller canlı bir organizma gibidir. Doğar, büyür, değişir, gelişir, geriler, ölür, diğer dillerle etkileşime girer, etkileşime girdiği dilleri kelime, cümle ve yapı bakımından etkiler ve aynı şekilde onlardan etkilenirler. Diller arasında gerçekleşen ilişki ve etkileşim daha çok kelime aktarımı yoluyla olmaktadır. Toplumlar arasında gerçekleşen dini, kültürel, ticari, siyasal vb. etkileşimler ölçüsünde diller arasında da karşılıklı ödünç ögeler ve kelime aktarımı meydana gelmektedir (Aksan, 1990, s. 137).

Diller arasında alıntılar en çok sözcük düzeyinde gerçekleşmektedir. Genellikle, bir dilden başka bir dile en fazla geçen sözcük türü isimlerdir. Din, kültür, medeniyet, teknoloji, ekonomi, moda ve benzeri yollarla dile sürekli yabancı sözcükler girmektedir (Karaağaç, 2002, s. 123).

Araştırmacılara göre diller arasındaki bu sözcük alışverişi insanlık tarihi ile yaşıttır. Yeryüzünün bütün dilleri gereksinim duydukları, çoğu zaman, kendi dillerinde bulunmayan kimi sözcükleri birbirlerinden almışlardır. Yabancı dillerden sözcüklerin, sözcük çevirilerinin, deyimlerin ve terimlerin alınması ödünçleme olarak adlandırılmaktadır. Yeryüzünde bütün diller şu ya da bu ölçüde başka dillerle sözcük alışverişinde bulunmuşlardır. Kimi dillerde yabancı sözcüklerin oranı %50'yi geçebilmektedir. İngilizcenin söz varlığının %50'si Latin, %15 Grek (Antik Yunanca) %10'u diğer, ancak %25 Anglosakson yani %75 yabancı kökenlidir. Yapı bakımından Hint-Avrupa dilleri ailesinin bir üyesi olan Farsçanın söz varlığının çok büyük bir bölümü Arapça kökenlidir. Kimi diller ise neredeyse özgün söz varlıklarını bütünüyle yitirerek baskın dilin sömürgesi durumuna düşebilir ve bu durum bir süre sonra normalleşebilir (Eker, 2009, s. 175).

Bu bağlamda Türkçe de tarih boyunca çok farklı dillerle etkileşim içinde olagelmiştir. Bu etkileşim bazı dillerle çok yoğun bir şekilde cereyan ederken bazılarıyla daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Arapça ve Farsça, Türkçe ile yüzyıllar boyunca çok yoğun etkileşim içinde olan dillerin başında gelmektedir. Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte Türkçe; din ve bilim dili olan Arapça ile edebiyat dili olan Farsçanın etkisinde kalmıştır. Bu etki 15. yüzyılın ortalarında başlamış ve Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir (Korkmaz, 2003, s. 121).

Türkiye Türkçesindeki alıntı sözcüklerde görülen ses olayları ile ilgili bir çalışma yapan Veysel İbrahim Karaca, Türkçe Sözlük'ün 10. baskısını esas alarak Türkçenin hangi dillerden sözcük aldığını ve bu sözcüklerin sayısı hakkında çeşitli bilgiler verir. Bu bilgilere göre Türkiye Türkçesinde bulunan alıntı sözcüklerin toplamı 15.333 adettir. Bu sayı Türkçe sözlüğün toplam söz varlığı olan 63.818 sayısına oranlandığında, alıntı sözcüklerin yüzdelik oranı yaklaşık %24'e tekabül etmektedir (Karaca, 2012, s. 2063). Karaca'nın verdiği bilgilere göre Türkçe Sözlük'teki alıntı sözcüklerin sayısını şu şekilde tablolaştırabiliriz:

Arapça 6619	Fransızca 4947	Farsça 1843	İtalyanca 630
İngilizce 512	Yunanca 403	Almanca 84	Latince 78
Rusça 41	İspanyolca 34	Ermenice 23	Slavca 19
Macarca 14	Rumca 13	Moğolca 12	Bulgarca 9
Japonca 8	İbranice 7	Çince 5	Malezyaca 4
Portekizce 4	Norveççe 2	Hintçe 2	Tibetçe 2
Sanskritçe 2	Brezilya Yerel Dilleri 2	Fince 2	Gürcüce 2
Korece 1	Soğdca 1	Afrika Yerel Dilleri 1	Amerika Yerel Dilleri 1
Arnavutça 1	Eskimo Dili 1	Kızıl Derili Dilleri 1	Keltçe 1
Malayaca 1	Maldivce 1		

Tabloda da açıkça görüldüğü üzere 6619 kelime ile Türkçe en fazla alıntı kelimeyi Arapçadan almıştır. İki toplum arasında bin yıldan fazla süren etkileşim sonucunda derin ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkilerin en belirgin yansıdığı alanların başında ise dil gelmektedir. Ayrıca Arapçanın Kuran dili olması, dinî terimlerin kimi zaman aslî şekliyle dilimizde kullanılması da Arapça alıntı kelime sayısının fazla olmasında bir diğer önemli etkidir.

Türkçeye giren bu Arapça alıntı kelimelerle ilgili araştırmacılar da konuya bigâne kalmamış, bu alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerin fonetiği ile ilgili yapılan çalışmaların bazıları şunlardır: (Tekin 1958; Ergin 2010; Timurtaş 2008, 2009; Zülfikar 1995, 1996; Öztekten 2001; Özçelik 2004; İşler 2008; Altun 2012; Dursunoğlu 2014; Baran 2019). Bu çalışmalarda da ortaya konulduğu üzere Arapçadan dilimize geçen alıntı sözcükler kimi zaman aslî şekillerini korurken çoğu zaman da Türkçenin ses yapısına uymak için çeşitli fonetik değişikliklere uğramıştır. Bu fonetik değişikliklerin gerçekleştiği alanlardan biri de Türkiye Türkçesi ağızlarıdır. Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan Arapça alıntı kelimelerdeki ses olayları ile ilgili de çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Eren 1960; İpek 1997, 2009; Küçük 2013; Ay 2017; Ay 2018).

Bu çalışmada Sivas ili ağızlarında kullanılan Arapça alıntı kelimelerdeki ses olayları incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak Sivas ili ağızları ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar taranmış ve bu eserlerdeki Arapça alıntı kelimeler tespit edilmiştir.¹ Tespit edilen dil verileri hangi kaynaktan alınmışsa o kaynağın kısaltması ve sayfa numarası belirtilmiştir. Taranan bu eserlerden tespit edilen verilere ilave olarak tarafımızca yapılan derlemeler ve soruşturmalar sonucunda elde edilen kelimeler de çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kelimeler çalışmada MDD (metin dışı derleme) şeklinde gösterilmiştir. Çalışmada yer verilen örnekler alındığı kaynaktaki kullanılan transkripsiyon işaretleri ile kullanılmıştır. Bu sebeple çalışmada kimi zaman aynı sesi karşılamak için farklı işaret kullanılmıştır. Örneğin uzun a sesi çalışmaların bazısında *ā* şeklinde gösterilirken bazısında ise *a:* şeklinde gösterilmiştir.

Belirlenen dil malzemesi “Ünlülerle İlgili Ses Olayları” ve “Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları” şeklinde iki başlık altında ele alınmıştır. Ünlülerle İlgili Ses Olayları başlığı altında tespit edilen örnekler; *Ünlü Değişmeleri*, *Ünlü Düşmesi* ve *Ünlü Türemesi* şeklinde bölümlere ayrılarak incelenmiştir. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları başlığı altında tespit edilen örnekler ise *Ünsüz Benzeşmesi*, *Ötümlüleşme*, *Ötümsüzleşme*, *Süreklileşme*, *Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler*, *Süreksizleşme*, *Ünsüz Düşmesi*, *Ünsüz Türemesi*, *Ünsüz Tekleşmesi*, *Ünsüz İkizleşmesi*, *Hece Kaynaşması* ve *Göçüşme* şeklinde ele alınmıştır. Belirlenen bu başlıklar altında tespit edilen örnekler büyük ölçüde gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak *k > ğ*, *t > d* değişmesi gibi yoğun olarak görülen kimi ses olaylarında belirlenen tüm örnekler çalışmaya dâhil edilmemiş, belli sayıda örnek alınmıştır.

1 Taranan bu çalışmalar için bk. Kısaltmalar.

1. Ünlüler İle İlgili Ses Olayları

1.1. Ünlü Değişmeleri

1.1.1. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Belirli ünsüzlerin artdamaksılaştırma etkilerine bağlı olarak veya kelime içinden gelen başka nedenlerle ince ünlülerin kalın sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz, 2007, s. 137). Sivas ili ağızlarında ünlü kalınlaşmaları oldukça yaygındır. Özellikle k, ğ, ñ gibi kalınlaştırıcı özelliğe sahip çeşitli ünsüzlerin tesirleri ile ünlü kalınlaşmaları görülmektedir. Kalınlaşmalar genellikle tam olarak gerçekleşirken kimi kelimelerde ise yarı kalınlaşma şeklinde gerçekleşir.

e > a/ā değişmesi: hābe < heybe SYİA 35, hurāfā < hurafe SYİA 35, havas < heves SMKA 24, nabalı < vebalı SİA 39, Asıya < Asiye SİA 39, halva < helva SİA 39, afat < afet HMKH 25, afsun < efsun HMKH 25, asbab < esvap HMKH 29, avara < avare HMKH 29, ehbap < ahbap HMKH 53, ehval < ahval HMKH 53, ehvan < ehven HMKH 53, tavatur < tevatür HMKH 106, hacat < hacet ŞSV 83, malamat < melamet ŞSV 98, marahlı < meraklı ŞSV 99, habar < haber YSV 92, hasırat < hasret YSV 92, mahşar < mahşer YSV 111, şaker < şeker GYA 34.

e > á değişmesi: acámilik < acemilik SZA 225, dayrá < daire SZA 244, ámaneti < emaneti SİA 39, márahlıymış < meraklıymış SİA 39, áziyet < eziyet SZA 34, málmeketi < memleketi DMA 48, acáb < acep DMA 48, işarát < işaret DMA 48.

i > a değişmesi: hedāyemiz < hediyemiz SYİA 37, saabı < sahibi SYİA 37, vallaha < valla_ hi SZA 36, zahar < zahir HMKH 119, ma:de < mide ŞSV 98, sahab < sahip STİAT 260, cahal < cahil SİYA 111.

i > ı değişmesi: faħır < fakir SYİA 35, hızmedkār < hizmetkar SİA 40, firgātña < firkatine SİA 40, münasıPlı < münasıpli SİA 40, cahıl < cahil HMKH 38, zalım < zalim HMKH 119, acayıp < acayıp ŞSV 21, hayın < hain ŞSV 85, ihdiyar < ihtiyar ŞSV 88, ihsan < ihsan ŞSV 88, ısbat < isbat ŞSV 88, ıdırat < istirahat ŞSV 88, ihdiyar < ihtiyar STİAT 246, vahıt < vakit ŞYA 37, ğavım < kavim SİYA 615, ıbrıh < ibrik HMKH 76.

i > í değişmesi: vaħtı < vakti SYİA 35, ziyāde < ziyade SİA 40, ihdiyacıñız < ihtiyacımız SZA 35, nasıbı < nasibi 4/75, cıríd < cirit SZA 35, arazı < arazi SİYA 109, isminde < isminde DMA 48.

ö > o değişmesi: Omar < Ömer MDD.

ü > u değişmesi: nufusu < nüfusu SYİA 36, zuluma < zulüme SİA 40, mudara < müdara HMKH 86, tavatur < tevatür HMKH 106, hokumdar < hükümdar ŞSV 87, hokumet < hükümet ŞSV 87, kufür < küfür ŞSV 95, nuzul < nüzul ŞSV 103, şukur < şükür ŞSV 118.

ü > ú değişmesi: eylül < eylül SİYA 609, kúp < küp SİYA 659.

1.1.2. Kalın Ünlülerin İncelmesi

İncelme, bazı ünsüzlerin etkisiyle kelimedeki türlü hecelerde kalın sıradan olan ünlülerin ince sıraya geçmesi (Korkmaz, 2007, s. 130) olayı olarak tanımlanmaktadır. Ünlü kalınlaşmalarında olduğu gibi ünlü incelmelerinde de çeşitli ünsüzlerin tesiri söz konusudur. Özellikle c, ç, h, l, m, t, s, ş, y, z gibi ünsüzlerin inceltici özellikleri ile kalın ünlüler ince sıradan ünlüye dönüşürler. Kalınlaşmalarda olduğu gibi incelmelerde de kimi zaman tam incelme gerçekleşmez, bazı ünsüzler yarı incelme şeklinde görülürler. Ayrıca incelmelerde yer yer benzeşmelerin de etkisi söz konusudur.

a > e değişmesi: emeliyât < ameliyat SYİA 34, tamam < tamam SYİA 34, mezerler < mezarlar SYİA 34, telebe < talebe SYİA 34, gâder < kadar SYİA 34, esker < asker SYİA 34, münâkaşe < münakaşa SYİA 34, gârer < karar ŞYA 26, fiyet < fiyat ŞYA 26, birez < biraz SMKA 24, tene < tane SMKA 24, ahlaksızlık < ahlaksızlık SMKA 24, piyâsede < piyasada SİA 37, Ehmed < Ahmet SİA 37, merhemet < merhamet SİA 37, mehellenin < mahallenin SİA 37, felan < falan SİA 37, teze < taze SZA 34, vesiyetim < vasiyetim SZA 34, fene < fena HMKH 57, serraf < sarraf HMKH 98, etref < etraf ŞSV 56, seray < saray ŞSV 114, seten < saten ŞSV 114, teyyare < tayyare ŞSV 120, elevi < Alevi YSV 24, vetan < vatan YSV 143, ahleksüz < ahlaksız SGAS 34, harer < harar SGAS 149, zeman < zaman SGAS 254, ezen < ezan SZA 252, dünye < dünya STİAT 229, edelet < adalet STİAT 230, hesret < hasret STİAT 244, tekrar < tekrar DMA 46, cellet < cellat SİYA 576.

a > á değişmesi: meselâ < mesela SZA 33, biráz < biraz SZA 33, ádetde < adette SZA 33, ziyarât < ziyaret SZA 33, támara < tamam SZA 33, álevi < Alevi SİYA 108, áhret < ahiret SİYA 108, zâman < zaman DMA 46, ihdilâldân < ihtilalden DMA 47, tárafdan < taraftan DMA 47.

a > ä değişmesi: göläy < kolay SZA 34, birázini < birazını SZA 34.

a > i değişmesi: filan < falan SZA 34, maiş < maaş SGAS 183.

ı > i değişmesi: hâtirini < hatırını SİA 38, kadeyif < kadayıf SGAS 164, sihat < sıhhat SGAS 216, hirs < hirs STİAT 244, ihından < ırkından DMA 47, ayib < ayıp DMA 47.

o > ö değişmesi: söhbet < sohbet SİYA 688.

u > ö değişmesi: möhdeberidim < muteberdim SMKA 24, möhdaç < muhtaç SMKA 24, möüt < muhit SİYA 668.

u > ú değişmesi: húsümet < husumet SYİA 34, múhdaçdúr < muhtaçtır DMA 48, rütúbet < rutubet DMA 48, şúbe < şube DMA 48, halbúki < halbuki DMA 48.

u > ü değişmesi: füzūri < fuzuli SYİA 34, hücüm < hücum SZA 34, memmün < memnun SZA 34, alelusül < alelusul ŞSV 22, hüdüt < hudut ŞSV 87, lütüf < lütf ŞSV 97, fuhare < fukara STİAT 233, hüzür < huzur STİAT 244, mevcüd < mevcut STİAT 253, cümertesi < cumartesi SİYA 108, mekdüb < mektup SİA 38, hükümet < hükümet DMA 48, yūsufda < Yusuf'ta DMA 48, üsüli < usulü DMA 48.

1.1.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin etkisi altında geniş ünlülerin $a < ı$, $o < u$, $e < i$, $ö < ü$ biçimindeki daralma olayına ünlü daralması denir (Korkmaz, 2007, s. 226). Ünlü incelmelerinde etkili olan c , $ç$, h , l , m , t , s , $ş$, y , z gibi ünsüzleri, geniş ünsüzlerin daralmalarında önemli rol oynarlar.

a > ı değişmesi: ahrıba < akraba SYİA 36, havıya < havaya SİA 45, dünyıya < dünyaya SİA 45, hıyırılı < hayırlı DMA 49.

a > i değişmesi: filan < falan SZA 34, maiş < maaş SGAS 183.

e > é değişmesi: bëyazlansın < beyazlansın SZA 35, herkeş < herkes SZA 35, şeyde < şeyde DMA 51, mëydandá < meydanda DMA 51, hësáb < hesap DMA 51.

e > i değişmesi: biyaz < beyaz SYİA 37, kefin < kefen SMKA 27, mediniye < Medine'ye SMKA 27, teskire < tezkere SMKA 27, hiyet < heyet SİA 45, mirasimi < merasimi SİA 45, entere < entari HMKH 54, kişiflemek < keşiflemek ŞSV 94, zati < zaten ŞSV 131, şıye < şeye SİYA 110, sandalyiye < sandalyeye SİYA 110, teskiresi < teskeresi DMA 51, şıyi < şeyi DMA 51, ciyizi < çeyizi SİYA 580.

e > ı değişmesi: şıha < şeyhe SZA 36, zatı < zaten HMKH 119.

o > u değişmesi: mullalar < mollalar SİA 46, sufra < sofras SİA 46, serhuş < sarhoş STİAT 261.

ö > ü değişmesi: ümer < Ömer DMA 52.

ö > i değişmesi: şilē < şöyle DMA 52.

1.1.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Kelime içindeki dar sıradan /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerinin çeşitli nedenlerle boğumlanma özellikleri bakımından /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlülerine dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 2007, s. 227). Sivas ili ağızlarında ünlü genişlemeleri genellikle dudak ve damak ünsüzlerinin yanındaki ünlülere etkileri sonucu gerçekleşirler. Özellikle /b/, /m/, /p/, /v/ gibi ünsüzlerin ünlü genişlemelerinde önemli etkileri vardır.

ı > e değişmesi: hersli hersli < hırsılı hırsılı SZA 36.

i > a değişmesi: hedāyemiz < hediyeimiz SYİA 37, saabı < sahibi SYİA 37, vallaha < valla_ hi SZA 36, zahar < zahir HMKH 119, ma:de < mide ŞSV 98, sahab < sahip STİAT 260, cahal < cahil SİYA 111.

i > é değişmesi: ehdiyac < ihtiyaç SZA 248, vērān < viran SİA 48, édamlıh < idamlık SİA 48, éhsan < ihsan STİAT 232.

i > e değişmesi: hekmet < hikmet HMKH 73, ehmal < ihmal SGAS 110, etibar < itibar SİYA 608, zencefer < zencefil GYA 58, zehin < zihin MDD.

u > o/ö değişmesi: hókümet < hükümet < ŞYA 27, doa < dua STİAT 228.

u > ö değişmesi: möhdaç < muhtaç SZA 36.

ü > o değişmesi: hokumdar < hükümdar ŞSV 87.

ü > ö değişmesi: hükümet < hükûmet HMKH 75, hüküm < hüküm STİAT 244, körsü < kürsü DMA 53, böhtan < bühtan GYA 38, möhür < mühür HMKH 86. hörmet < hürmet SYİA 37.

1.1.5. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Düzleşme çeşitli sebeplerle ve genellikle de dilimize geçmiş yabancı sözcüklerde ilk hecedeki bir ünlünün düz bir ünlüye değişmesi (Korkmaz, 2007, s. 227) olarak tanımlanmaktadır. Ünlü düzleşmelerinde çeşitli ünsüzlerin etkisinin yanında ilerleyici ve gerileyici benzeşmelerin de etkisi söz konusudur.

u > e değişmesi: mehtac < muhtaç STİAT 253.

u > ı/î değişmesi: mıhtar < muhtar SYİA 38, hamır < hamur SYİA 38, mîsa < Musa SYİA 38, davıl < davul ŞYA 28, nâmissız < namussuz ŞYA 28, mısdafa < mustafa ŞYA 28, mahsız < mahsus SİA 43, muhmıdıye < Mahmudiye ŞSV 98, Mırat < Murat ŞSV 101, tabıt < tabut ŞSV 119.

u > i değişmesi: namıssıza < namussuza SİA 43, megdip < mektup SİA 43, gabil itdim < kabul ettim SİA 43, tavatır < tevatür YSV 135, mapis < mahpus SGAS 185, fihare < fukara STİAT 233, malimat < malumat STİAT 251, melil < melul STİAT 252, maħbile < makbule GYA 19.

ü > ı değişmesi: mıdara < müdara SGAS 188.

ü > i değişmesi: mimkin < mümkün SGAS 189, minasip < münasip STİAT 253, tikan < dükkân STİAT 264, minire < Münire DMA 58, tezādif < tesadüf SİYA 698.

1.1.6. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Kelimede ön ses ve iç ses durumundaki düz ünlülerin çeşitli fonetik etkenlerle yuvarlak sıraya geçmelerine ünlü yuvarlaklaşması denir (Korkmaz, 2007, s. 230). Düz ünlüler özellikle /b/, /m/, /p/, /v/ gibi dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlak ünlü durumuna geçerler.

a > â değişmesi: yâhud < yahut ŞYA 27.

a > ö değişmesi: zöhürlüe < sahurluğa SİYA 111.

a > u değişmesi: cünubet < cenabet SGAS 77.

e > ó değişmesi: dövlet < devlet SMKA 26, cómaad < cemaat SİA 42.

e > o değişmesi: tomus < temmuz YSV 138, covap < cevap STİAT 223.

e > ö değişmesi: dövlet < devlet SMKA 26, cövher < cevher STİAT 223, köfser < kevser STİAT 250, cömāt < cemaat SİYA 581.

e > u değişmesi: cuvap < cevap SZA 367.

e > ü değişmesi: Sülümanıñ < Süleyman'ın SİA 42, Üsüyün < Hüseyin SİA 42, cüvap < cevap HMKH 40, cünubet < cenabet SGAS 77, pürşembe < perşembe DMA 54.

ı > u değişmesi: tandur < tandır SMKA 26, sabur < sabır HMKH 94, halbır < kalbur ŞSV 83, sıfat < sıfat SKMS 113, aħur < ahır SİYA 551, şavġu < şavkı SİYA 692.

ı > ü değişmesi: sürat koprüsü < sırat köprüsü ŞSV 116, tevür < tavır YSV 136.

i > u değişmesi: gavum < kavim ŞSV 67, tasvur < tasvir YSV 135, mavuyu < maviyi SİA 43, misavur < misafir SİYA 668.

i > ü değişmesi: acemü < acemi HMKH 24, mühüm < mühim HMKH 86, temiz < temiz SİA 41, sünnü < sünni HMKH 102, taklüt < taklit HMKH 106, tekmül < tekmi HMKH 106, emür < emir YSV 66, cevüz < ceviz STİAT 223, entarü < entari DMA 56, herüFler < herifler DMA 56, möüt < muhit SİYA 668, Teyfük < Tefvik MDD.

1.2. Ünlü Düşmesi

Türlü ses etkileri altında kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlülerin düşmesi olayına “ünlü düşmesi” denir (Korkmaz, 2007, s. 227). Sivas ili ağızlarında görülen bu ünlü düşmeleri çeşitli sebeplere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Türk dilinin belirgin ses özelliklerinden birisi vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesidir. Bu hadiseyi Arapça alıntı kelimelerde de görmekteyiz. Yine Türk dilinin fonetik özelliklerinden biri olan iki ünlünün yan yana bulunmaması kuralı da bu ünlü düşmelerinin bir diğer sebebidir. Alıntı kelimelerin bünyesinde yer alan iki ünlü taşıyan kelimelerdeki bu ünlülerden biri genellikle Sivas ili ağızlarında düşer. Bunun yanında az da olsa konuşma dilinde vurgu ve tonlamaya bağlı olarak da ünlü düşmeleri görülmektedir. Bölge ağızındaki ünlü düşmelerinin hemen hemen hepsi kelime içinde gerçekleşirler.

1.2.1. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi

sāinde < saatinde SYİA 38, comātda < cemaatte SYİA 38, meleke < melaike SİA 51, müsāde < müsaade SİA 51, aylemden < ailemden SİA 51, daęġa < dakika SZA 38, dakka < dakika HMKH 46, mahle < mahalle HMKH 84, tahret < taharet HMKH 106, zahra < zahire HMKH 119, ceyran < cereyan ŞSV 37, hakgat < hakikat ŞSV 83, idda: < iddia ŞSV 90, ma:da < maada YSV 111, ma:zin < müezzin YSV 112, ġasvet < kasavet SKMS 67, ahret < ahiret SGAS 34, ġazne < hazine STİAT 241, varyet < variyet STİAT 267, inşāt < inşaat SİYA 113, valdesine < validesine DMA 58, habsaneye < hapishaneye DMA 58, aħli < ahali SİYA 551, ġafle < kafiye SİYA 612.

1.2.2. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi

vallah < vallahi SZA 39.

1.3. Ünlü Türemesi

Ses özelliklerine veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayına “ünlü türemesi” denir (Korkmaz, 2007, s. 229). Ünlü

türemesi özellikle alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır. Bunun sebebi; alıntı kelimelerdeki hece düzeni ile Türkçe kelimelerin hece düzeninin farklı olmasıdır. Türkçe heceler tek doruklu bir yapıya sahiptir. Hâlbuki Türkçeye giren alıntı kelimelerin heceleri çift dorukludur. Çift doruklu hecelerin bulunduğu alıntı kelimelerdeki ünsüz gruplarının arasına dar ünlüler getirilerek kelimeler tek doruklu iki heceye dönüşür ve bu tür alıntı kelimeler Türkçe hece düzenine uygun hale getirilmiş olur (Yıldız, 2008, s. 158; Özçelik, 2004, s. 554-556). Kelime başında görülen ünlü türemeleri ise genellikle r ve l ünsüzleriyle başlayan kelimelerde görülür. Bunun sebebi Türkçe kelimelerin r ve l ünsüzleriyle başlamamasıdır. Bu ünsüzlerle başlayan Arapça alıntı kelimelerin başında genellikle dar ünlülerin türediği görülür. Daha çok söyleyiş kolaylığı sağlamak için yapılan bu türemelerin kelime başında ve kelime içinde gerçekleşmeleri görülür.

1.3.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi

uruhuna < ruhuna SYİA 39, ırrahatuḥ < rahatız SYİA 39, urumlar < Rumlar SYİA 39, ıramazannar < ramazanlar SYİA 39, ıraf < raf ŞYA 29, iremzim < remzim ŞYA 29, ilâzım < lazım ŞYA 29, ırahatladım < rahatladım SMKA 29, ırahmet < rahmet SMKA 29, ırahmetlik < rahmetlik SMKA 29, ırahmetlik < rahmetlik GYA 7, ırâzı < razı SMKA 29, irâbiye < Rabia SMKA 29, uruşvat < rüşvet SMKA 29, ürüyamda < rüyamda SİA 52, ireçel < reçel SİA 52, ıraçam < rakam SZA 39, ireşiTden < Reşit'ten SZA 39, ırıza < Rıza HMKH 76, iresim < resim HMKH 78, irezil < rezil HMKH 78, ırahı < rakı ŞSV 88, ıravga < Refika ŞSV 88, ıraf < raf ŞSV 91, irey < rey ŞSV 91, urusvay < rüsva ŞSV 123, ürüsvey < rüsva ŞSV 123, ırahan < Reyhan SGAS 157, ireyhan < Reyhan SGAS 161, ikitap < kitap STİAT 247, irica < rica STİAT 247, ireyiz < reis STİAT 247, itabı < tabii STİAT 248, ırafâyenin < Refahiye'nin SİYA 113, irecep < Recep DMA 60, uruf < ruh SİYA 704, ılayıḥ < layık GYA 19.

1.3.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi

hazîret < ḥazret SYİA 40, idiris < İdris SYİA 40, fayide < fayda ŞYA 29, ğuduretli < kudretli ŞYA 29, etîrafını < etrafını SİA 53, gadiriñ < kadrini SİA 53, eşıya < eşya SZA 40, hasiret < hasret SZA 49, fitire < fitre HMKH 58, mayasur < basur HMKH 85, ediref < etraf STİAT 230, masırafı < masrafı SİYA 113, ğatıran < katran SİYA 615, idiraldan < idrardan GYA 10, cemile < cemre SAKTS 19.

2. Ünsüzler İle İlgili Ses Olayları

2.1. Ünsüz Benzeşmesi

İç seste yan yana iki ünsüz bulunan yerlerde veya söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve ön sesleri arasında bazen iki ünsüzden birinin kendisine yakın boğumlanma niteliği taşıyan öteki tarafından büsbütün veya kısmen benzeştirilmesi (Korkmaz, 2007, s. 229) şeklinde tanımlanır. Bölge ağızında ünsüz benzeşmeleri ilerleyici benzeşme ve gerileyici benzeşme olarak karşımıza çıkar.

2.1.1. İlerleyici Benzeşme

-nm- > -mm- benzeşmesi: memmün < memnun SZA 59.

2.2.2. Gerileyici Benzeşme

-hm- > -mm- benzeşmesi: memmed < Mehmet SZA 60,

-rl- > -ll- benzeşmesi: mücefeller < mücevherler GYA 61, habelli < haberli MDD.

2.2. Ötümlüleşme (Tonlulaşma)

Ünsüzlerin boğumlanması sırasında, ciğerlerden gelen havaya ses tellerinin titreşerek ton vermesi ve tonsuz ünsüzlere tonluluk niteliği kazandırmasıdır (Korkmaz 2007: 215). Eski Türkçeden beri Türk dilinde genel olarak bir ötümlüleşme temayülü vardır. Bu durumu Sivas ili ağızlarında da yoğun olarak görmekteyiz. Sivas ili ağızlarında ötümlüleşme hadisesi kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda görülür. Özellikle t > d, k > ğ, k > g değişimleri bölge ağızında sistemli denilebilecek kadar yaygın olan değişimelerdendir. Bunun yanında ç < c, p < b, s < z değişimleri de belli kelimelerde yaygın olarak görülürler. Az da olsa ötümlüleşmenin tamamlanmadığı yarı ötümlüleşmiş örneklere de rastlanılmaktadır.

ç > c değişmesi: araPca < Arapça SYİA 48, ilac < ilaç ŞSV 90, mühdacımış < muhtaç imiş DMA 79.

f > v değişmesi: nüvus < nüfus SYİA 48, misāvırpervez < misafirperver SYİA 48, avsun < efsun ŞSV 27, ıravga < Refika ŞSV 88, müsavir < misafir STİAT 254, vesv < vasf STİAT 267, herüv < herif DMA 56, valan < falan DMA 77, etravu < etrafı DMA 79, küvür < küfür DMA 79, vaḥvımız < vakfımız DMA 79, terava < tarafa DMA 79, teriv edim < tarif edeyim DMA 82, nevs < nefis SİYA 669.

h > ğ değişmesi: ğale < hâle DMA 77, naġiyeyi < nahiyeyi DMA 79, ciġan < cihan DMA 79, saġa < saha DMA 79, şaġit < şahit DMA 79, maġalle < mahalle DMA 79, zahir < zaġar SAKTS 26.

h > y değişmesi: ḳayFe < ḳahve SYİA 49, tayin < tahin HMKH 106, sayib < sahip DMA 83, zabay < sabah DMA 89, meyir < mehir DMA 89, mütayidiñ < müteahhidin DMA 89, zeyin < zihin MDD.

k > g değişmesi: asger < asker SMKA 34, tegge < tekke SGAS 228, mekgeme < mahkeme SİYA 665.

ḳ > ğ değişmesi: gazādan < kazadan SMKA 34, gafes < kafes HMKH 59, gatran < katran ŞSV 66, gavil < kavil ŞSV 67, gavum < kavim ŞSV 67, hagigi < hakiki ŞSV 83, egrebe < akraba STİAT 230, gelb < kalp STİAT 236, gıssa < kıssa STİAT 237, gudret < kudret STİAT 239, ġayFe < kahve SYİA 46, ġader < kadar SYİA 46, naġış < naḳış SYİA 48, tariġata < tarikat SYİA 48, ġınalı < kınalı ŞYA 35, ġurban < kurban ŞYA 35, SMKA 34, ġahilli < kâhilli SİA 60, maḫluġuna < mahlûkuna SİA 60, haġġım < hakkım SZA 50, farġı < farkı SZA 50, ġadim < kadim SKMS 64, ġale < kale SKMS 65, faġat < fakat SİYA 125, ḫaġġında < hakkında SİYA 125,

ğible < kıble DMA 78, ğandil < kandil SİYA 613, ğalbur < kalbur SİYA 613, ğasab < kasap SİYA 614, halğ < halk SİYA 630, şavğu < şavkı SİYA 692.

p > b değişmesi: merkebleri < merkepleri SİA 64, Necib < Necip SİA 64, mekdüb < mektup SİA 64, asbab < esvap HMKH 29, maşraba < maşrapa HMKH 85, badılcan < patlıcan SGAS 52, nasıb < nasip SİYA 139, sahib < sahip SİYA 139, habsaneye < hapishaneye DMA 80, ayıbdur < ayıptır DMA 80, zabd etdikden < zapt ettikten DMA 80, tağıb < takip DMA 82, sebeb < sebep DMA 83, sayıb < sahip DMA 83, ayıb < ayıp DMA 83.

s > z değişmesi: zabah < sabah SMKA 35, iflaz < iflas SMKA 35, müaendize < mühendise SİA 64, mahsız < mahsus SİA 64, zebze < sebze SZA 49, otobizler < otobüsler SZA 50, zefil < sefil HMKH 119, zehim < sehim HMKH 119, zöhür < sahur HMKH 119, tavız < tavus STİAT 264b, zahap < sahip STİAT 271, tezdüfü < tesadüfü DMA 81.

t > d değişmesi: mılhdarın < muhtarın SYİA 48, ihdiyaçlı < ihtiyaçlı SMKA 34, ikdidara < iktidara SMKA 34, ipdal < iptal SMKA 34, vahdı < vakti SMKA 34, megdip < mektup SİA 63, hızmadcısı < hitmetçisi SİA 63, mahsad < maksat SİA 63, Necmeddin < Necmettin SİA 63, merhemeden < merhametten SİA 63, dellal < tellal ŞSV 47, evlad < evlat ŞSV 57, fisdıh < fıstık ŞSV 58, ihdiyar < ihtiyar ŞSV 88, meded < medet ŞSV 100, defder < defter SGAS 96, şehid < şehit SİYA 139, dac < taç DMA 79, adref < etraf SİYA 109, ifdar < iftar GYA 49.

t > T değişmesi: avraT < avrat ŞYA 36, ekseriyeT < ekseriyet ŞYA 36, memlekeTde < memlekette SİA 63, muhTacıım < muhtacıım SİA 63, hízmaTa < hizmete SİA 63, ismeT < ismet DMA 83, müddeT < müddet DMA 83.

2.3. Ötümsüzleşme (Tonsuzlaşma)

Ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi; ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanması olayına denilmektedir (Korkmaz, 2007, s. 215). Sivas ili ağızlarında ötümsüzleşme hadisesi kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda görülür. Özellikle kelime içinde daha yaygındır. Ötümsüzleşme olayı ötümlüleşme olayı kadar yaygın değildir. Bu bakımdan tespit edilen örneklerin sayısı da sınırlıdır.

b > p değişmesi: apdulla < Abdullah SMKA 37, kirpit < kibrit ŞSV 94, sapr < sabır STİAT 260.

d > t değişmesi: müddet < müttet STİAT 254, tükan < dükkân SZA 63.

v > f değişmesi: fitir < vitir HMKH 58, defa: < deva ŞSV 46, ofa:tler < o vakitler ŞSV 104, mefte < mevta YSV 113, cıfan < civan STİAT 223, köfser < kevser STİAT 250, maf < mahv STİAT 251, gâfemizi < kahvemizi DMA 84, mücefeller < mücevherler GYA 61.

z > s değişmesi: teskire < tezkere ŞYA 36, saten < zaten SMKA 35, rasi < razı DMA 84, temus temmuz SİYA 697.

2.4. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzler hâline gelmesi olayıdır. Sürekli ünsüzler, kendi aralarında “sızıcı” ve “akıcı” olmak üzere ikiye ayrıldığından süreklileşme olayını “sızıcılaşma” ve “akıcılaşma” olarak iki başlık altında ele alacağız.

2.4.1. Sızıcılaşma

Sızıcılaşma, patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 2007, s. 193). Sivas ili ağızlarında sızıcılaşmalar kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda gerçekleşir. Kelime başında ve kelime içinde gerçekleşen sızıcılaşmalar son derece sınırlıdır. Sızıcılaşmaların büyük çoğunluğu kelime içinde meydana gelir. Bölge ağızında tespit edilen Arapça alıntı kelimelerdeki sızıcılaşmalar şunlardır:

b > v değişmesi: aḥreve < akraba STİAT 217, avdal < abdal STİAT 219, esvaf < esbap STİAT 231, gavul < kabul STİAT 235, givle < kıble STİAT 236, gurvan < kurban STİAT 239, heyve < haybe STİAT 244, ḥavar < haber STİAT 244, ivrişim < ibrişim STİAT 248, mehrivan < mihriban STİAT 251, tevdil < tebdil STİAT 264, savāleyin < sabahleyin DMA 85, gavıl ediy < kabul ediyor DMA 85.

c/ç > j değişmesi: vijdānı < vicdānı SYİA 49, ejdadımız < ecdadımız SMKA 36, mejbür < mecbur SMKA 36, mejnun < Mecnun SMKA 36, nejdetin < Necdet’in SZA 53, hajat < hacet STİAT 242, haj < hac STİAT 242, hūjreler < hücreler SİYA 129.

ç > ş değişmesi: harşlıḥ < harçlık SYİA 50, ihtiyaşlarını < ihtiyaçlarını SYİA 50, ilaç < ilaḥ SGAS 160, miraş < miraḥ DMA 87, ḥurş < hurç SİYA 638.

ķ > ğ değişmesi: ḡadār < kadar DMA 85, taḡıb < takip DMA 86, faḡat < fakat DMA 86.

ķ > h/h değişmesi: aḥrābāmız < akrabamız SYİA 49, haḡāretTe < hakarete SYİA 49, vahıt < vakit ŞYA 37, noḡdada < noktada SİA 65, faḡat < fakat SZA 53, ahıl < akıl ŞSV 22, fisdih < fistik ŞSV 58, halbır < kalbur ŞSV 83, iḡrar < ikrar STİAT 246, tahip < takip SİYA 694.

2.4.2. Akıcılaşma

b, g, k, h gibi patlayıcı ünsüzlerin l, m, n, r, y gibi akıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz 2007: 14).

b > m değişmesi: mayasur < basur HMKH 85, mimzer < mibzer SİYA 667.

2.5. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

f > h değişmesi: gūnaf < günah HMKH 70, mühdü < müftü YSV 115, uruf < ruh SİYA 704.

f > l değişmesi: mutlah < mutfak ŞSV 101.

h > f değişmesi: sulf < sulh HMKH 101, fortum < hortum DMA 90.

h > n değişmesi: menşur < meşhur SYİA 666.

l > m değişmesi: lev̄t < mev̄t SGAS 181.

l > n değişmesi: nezzet < lezzet SMKA 36, intimas < iltimas STİAT 247.

l > r değişmesi: zerzele < zelzele SKMS 136, vükare < vükela STİAT 268, verhasılı < velhasıl SİA 69, zencefer < zencefil GYA 58, tılsım < tırsım SAKTS 27.

l > y değişmesi: hıdıreylez < hıdırellez SİYA 634.

m > n değişmesi: intiham < imtihan STİAT 247.

n > l değişmesi: lönet < nöbet SMKA 36, lisanda < nisanda DMA 89.

n > m değişmesi: mimberlere < minberlere DMA 89.

r > l değişmesi: tekral < tekrar SZA 57, haral < harar SGAS 148, kelpetin < kerpeten SGAS 169, mağrul < mağrur STİAT 251, Selver < Server STİAT 260, melhem < merhem ŞYA 37, gülbete < gurbete SİYA 130, şelbete < şerbete DMA 90, idiraldan < idrardan GYA 10, özülleniş < özürlenmiş GYA 10, hatilli < hatırlı GYA 31, zöhüllükde < sahurlukta GYA 55, cemile < cemre SAKTS 19.

r > n değişmesi: nefagatcılığ < refakatçılık SZA 56, gadan < kadar SAKTS 28.

v > m değişmesi: mefasuz < vafasız SZA 55, mefat ediyor < vefat ediyor SZA 55.

v > n değişmesi: nabalı < vebalı SİA 39.

v > y değişmesi: döylet < devlet STİAT 229, gıyamı < kıvamı DMA 90, Teyfük < Tevfik MDD.

2.6. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin yerlerini süreksiz ünsüzlere bırakması olayıdır. Bölge ağzında yaygın bir ses olayı değildir.

h > k/ğ değişmesi: makkeme < mahkeme ŞSV 98, makkum < mahkum ŞSV 98, muğdar < muhtar SİYA 668, mökkem < muhkem HMKH 86.

v > b değişmesi: bilāyet < vilayet, asbab < esvap HMKH 29.

2.7. Ünsüz Düşmesi

Sözcük içinde (bir ünsüzden önce), sözcük sonunda veya kaynaşma olayı ile iç seste /r/, /n/, /l/, /f/ gibi akıcı ve sızıcı ünsüzler ile /y/, /g/, /ğ/, /k/, /h/ gibi ünlüleşme ve sızıcılaşarak erime özelliği taşıyan ünsüzlerin kaybolması olayıdır (Korkmaz, 2007, s. 231). Sivas ili ağızlarında ünsüz düşmesi oldukça yaygın olan bir olayıdır. Hem kelime başında hem kelime içinde hem de kelime sonunda ünsüz düşmeleri görülür. Ünsüz düşmesi sonucunda çoğu zaman düşen ünsüzün yanındaki ünlülerde ünlü uzamaları meydana gelir. /h/, /r/ ve /y/ ünsüzleri en çok düşme eğilimi gösteren ünsüzlerdir.

2.7.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

/h/ düşmesi: iseyin < Hüseyin SZA 64, ārbe < harbe DMA 95, ērūf < herif DMA 95, āsan < Hasan DMA 95.

/k/ düşmesi: ābiye < Kâbe'ye SĪA 79.

/v/ düşmesi: ücütüñ < vücutun SZA 64.

2.7.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

/ğ/ düşmesi: ma:ra < mağara ŞSV 99, zöhürlüe < sahurluğa SĪYA 111.

/h/ düşmesi: heralda < herhalde SMKA 39, isdirāt < istirahat SMKA 39, müendis < mühendis SMKA 39, muabbet < muhabbet SMKA 39, āmet < Ahmet SMKA 39, meşurdur < meşurdur SYĪA 55, māsus < mahsus ŞYA 40, talin < talihin ŞYA 40, şére < şehre ŞYA 40, saabsuzum < sahipsizim SĪA 78, muaggak < muhakkak SĪA 78, tuaf < tuhaf SĪA 78, şüpelenir < şüphelenir SĪA 78, tēlüke < tehlike SZA 65, gāve < kahve SZA 65, māsül < mahsül SZA 65, sōbet < sohbet SZA 65, mapus < mahpus HMKH 84, valla < vallahi ŞSV 126, fa:şe < fahişe SGAS 119, maf < mahv STĪAT 251, nāyet < nihayet STĪAT 254, sāb < sahip STĪAT 260,istirāmım < ıstırhamım SĪYA 134, allān < Allah'ın SĪYA 134, imtana < imtihana SĪYA 134, habsaneyeye < hapishaneyeye DMA 58, İsağ < İshak DMA 96, sūpi < Suphi DMA 95, memed < Mehmet DMA 96, cepesinden < cephesinden DMA 96, ıstıqam < istihkam DMA 96, muafız < muhafız DMA 96, cumurumuz < cumhurumuz DMA 96, irāt < rahat SĪYA 641 möüt < muhit SĪYA 668, muacıir < muhacir SĪYA 668, ruSat < ruhsat SAKTS 29.

/k/ düşmesi: muadderaTım < mukadderatım SĪA 79, sadaacı < sadakacı SĪA 79, lāp < lakap SĪYA 662.

/l/ düşmesi: ma:zeme < malzeme ŞSV 99.

/n/ düşmesi: garafil < karanfil STĪAT 235, zānedim < zannettim DMA 96.

/r/ düşmesi: ihından < ırkından DMA 96.

/v/ düşmesi: müegKel < müvekkel SĪA 80, ceüz < ceviz SĪA 80, daulunan < davul ile SZA 67, töbe töbe < tövbe tövbe SZA 67, dö:let < devlet ŞSV 49, mafık < muvafık STĪAT 251, cöherli < cevherli MDD.

/y/ düşmesi: hābe < heybe SYĪA 55, muğat < mukayyet HMKH 86, muha:t < mukayyet ŞSV 101, ırahan < Reyhan SGAS 157, hekā < hikaye STĪAT 244, Sülümaniñ < Süleyman'ın SĪA 42.

2.7.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

/h/ düşmesi: apdulla < Abdullah SMKA 39.

/n/ düşmesi: zatı < zaten HMKH 119, lümu < limon STĪAT 251.

/r/ düşmesi: o_gada < o kadar SĪYA 140.

/t/ düşmesi: zif < zift SZA 68, ekseriye < ekseriyet SGAS 110.

/y/ düşmesi: şe < şey SİYA 140, şı < şey DMA 97.

2.8. Ünsüz Türemesi

Kelimenin ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayına denir (Korkmaz, 2007, s. 231). Sivas ili ağızlarında ünsüz türemeleri ünsüz düşmeleri kadar yaygın olmamakla birlikte kimi kelimelerde yoğun olarak görülür. Özellikle /y/ türemesi en fazla karşılaşılan ünsüz türemesidir. Talat Tekin, genellikle düz-dar bir ünlüyle başlayan sözcüklerin başında yarı-ünlü /y/ sesinin türemesinin Türk dillerinde çok rastlanıldığını ve iyi bilinen ses olayı olduğunu belirtmiştir (Tekin, 1994, s. 51). /y/ türemesinden sonra en fazla türeme görülen ünsüz /h/ ünsüzüdür. Türemeler genellikle kelime içinde görülür. Kelime başında ve kelime sonunda ise çok az türeme olayı gerçekleşmiştir.

/h/ türemesi: havlusu < avlusu SMKA 39, helbet < elbet SMKA 39, iddihalaşdı < iddialaştı SZA 69, sahat < saat SGAS 210, camahat < cemaat STİAT 223, ehtibar < itibar STİAT 232, harava < akraba STİAT 243, zanahat < zanaat STİAT 271, hamed < Ahmet DMA 97.

/ğ/ türemesi: inşağat < inşaat DMA 98, muğaynehanesinden < muayenehanesinden DMA 98, sağat < saat DMA 98, duğalar < dualar DMA 98, mağarif < maarif DMA 98, teferuğat < teferruat SİYA 694.

/l/ türemesi: helkiya < hikâye SİYA 136.

/n/ türemesi: acabına < acaba YSV 24, kelpendir < kerpeten SGAS 169, firsant < fırsat STİAT 233, hasant < hasat STİAT 243.

/r/ türemesi: defar < deva STİAT 226.

/v/ türemesi: teğavt olmağ < tekaüt olmak SKMS 118, suval < sual SİYA 136, düva < dua DMA 98, valıv < vali DMA 99, mürvit < mürit SİYA 669, duva < dua SAKTS 21.

/y/ türemesi: yesir < esir SYİA 57, mayış < maaş SYİA 57, cebrâyıl < Cebrail SYİA 57, âyit < ait SYİA 57, fayızı < faizi SMKA 39, vayızlar < vaizler SMKA 39, aylemden < ailemden SİA 83, mütayíta < müteahhite SZA 70, zeyki < Zeki SZA 70, gayım < kaim HMKH 63, dayra < daire ŞSV 46, Ezrayıl < Azrail ŞSV 47, hayın < hain ŞSV 85, vesayit < vesait SKMS 128, dayfe < defa STİAT 226, gayıl < kail STİAT 236, ireyiz < reis STİAT 247, müsayit < müsait SİYA 136, kürsüy < kürsü DMA 99, maniy süler < mani söyler DMA 99, şeyey < şey DMA 99, ifiyâdelerini < ifadelerini GYA 46, envay < enva MDD.

2.9. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında, kendi hece sınırlarını açacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır. Bu olay sonunda açık ilk heceler zayıflıktan kurtulmakta ve birer kapalı heceye dönüşmektedir (Korkmaz, 2007, s. 231). Sivas ili ağızlarında ünsüz ikizleşmeleri çok

yaygın olmamakla beraber bazı kelimelerde kurallı denilebilecek bir oranda görülür. Daha çok d, k, m, r, t, y gibi seslerde bu ikizleşmelerin varlığı tespit edilmiştir. Ünsüz ikizleşmeleri daima kelime içinde görülürler.

hağgaten < hakikaten SMKA 40, dakka < dakika ŞYA 41, feddā < feda SİYA 136, emme < ama SİYA 136, amma < ama SİYA 136, merra < mera SİYA 136, addamı < adamı DMA 92, kerre < kere DMA 92, gatTiyyen < katiyen DMA 92.

2.10. Ünsüz Tekleşmesi

Ünsüz tekleşmesi; yalnız şeddeli Arapça alıntı sözcüklerde, kelimelerin iç ses ünsüzlerindeki aslî ikizliğin tekleşme yoluyla kaybolması olayına denmektedir (Korkmaz, 2007, s. 231). Alıntı kelimelerde iç ve son seste bulunan ikiz ünsüzler genellikle Türkçenin ses yapısına uyum için tekleşirler. Bölge ağzında görülen ünsüz tekleşmelerinin bir diğer önemli nedeni de söyleyiş kolaylığı sağlamaktır.

eveli < evveli GYA SİA 4, mazaratın < mazarratın SİA 75, sıhatli < sıhhatli SZA 63, sıhiye < sıhhiye SZA 63, temüz < temmuz SZA 63, tükan < dükkân SZA 63, nezetli < lezzetli SZA 63, guvat < kuvvet HMKH 70, mahle < mahalle HMKH 84, muhanet < muhannet HMKH 86, esah < essah ŞSV 56, müleves < mülevves ŞSV 102, ma:zin < müezzin YSV 112, nürvet < mürüvvet YSV 116, müzevir < müzevvir SAKTS 30, şiret < şirret MDD.

2.11. Hece Kaynaşması

Bir sözcükte yan yana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut da yan yana bulunan iki sözcükten birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşip kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayı (Korkmaz, 2007, s. 116) şeklinde tanımlanan hece kaynaşması genel olarak f, ğ, h, v, y ünsüzlerinin eriyip kaynaşması sonucu oluşur. Sivas ili ağızlarında görülen Arapça alıntı kelimelerdeki başlıca hece kaynaşmaları şunlardır:

/f/ ünsüzünün erimesiyle: Musdā < Mustafa MDD.

/ğ/ ünsüzünün erimesiyle: ma:ra < mağara ŞSV 99.

/h/ ünsüzünün erimesiyle: mütayíta < müteahhite SZA 70, mūd < muhit SİYA 668, misāb < musahip SİYA 668, tārī < tarihi MDD.

/ḥ/ ünsüzünün erimesiyle: imtana < imtihana SİYA 134, sāb < sahip STİAT 260.

/v/ ünsüzünün erimesiyle: mälle < mahalle MDD

/y/ ünsüzünün erimesiyle: şikāt < şikâyet SİYA 693, heḳā < hikâye SİYA 633, muāne < muayene GYA 9.

2.12. Göçüşme

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayına göçüşme² denilmektedir. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telâffuz zorluklarını giderme amacına dayanan bu olay, daha çok /r/ ve /l/ akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde ve ağızlarda görülür. Yan yana bulunan sesler arasındaki göçüşme *yakın göçüşme*, uzak sesler arasındaki göçüşme de *uzak göçüşme* adını alır (Korkmaz, 2007, s. 107).

Göçüşme olayı genellikle komşu sesler ve ünsüzler arasında olur. Uzak sesler arasında görülen göçüşmeler son derece azdır. Genel olarak söyleyiş kolaylığı sağlamak için yapılan göçüşme olayı ağızlarda ve halk dilinde standart Türkçeden daha geniş yer tutar. Sivas ili ağızlarında tespit edilen başlıca örnekler şunlardır:

arhaban < akraban SZA, 71, ırblı < ibrık SYİA 58, melmekete < memlekete SYİA 58, tehriş < terhis SYİA 58, nâlet < lanet SYİA, 58, surfa < sofrâ DMA 99, arhetde < ahirette DMA 99, gabline < kalbine SİA 84, havla < helva SİA 84, evhal < ahval SİA 84, sevri < servi SMKA 41, arvat < avrat HMKH 29, tavsir < tasvir HMKH 106, tehne < tenha HMKH 107, kirpit < kibrit ŞSV 94, ceyran < cereyan ŞSV 37, zahmeri < zemheri ŞSV 131, badılcan < patlıcan SGAS 52, cerbi < cebrî STİAT 223, erzail < Azrail STİAT 231, gabl < kalp STİAT 233, mehraba < merhaba STİAT 252, küflet < külfet SAKTS 31, düyna < dünya SAKTS 31.

Sonuç ve Değerlendirme

Sivas Ağızındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları adlı bu kısa çalışmada standart Türkçeden farklı ses özelliği taşıyan Arapça alıntı kelimeler ele alınmıştır. Arapçadan dilimize girmiş sözcükler kimi zaman orijinal yapıları ile dilde yaşarken çoğu zaman da Türk dilinin ses yapısına uygun hale gelir. Bu durum Türkiye Türkçesi ağızlarında da kendini gösterir. Türkçenin pek çok fonetik özelliği Arapça alıntı kelimelerde de kendisine yer bulabilmiştir. Böylelikle Arapça alıntı kelimeler Türkçeleşme sürecine girmiştir. Sivas ili ağızlarında kullanılan Arapça alıntı kelimelerde de standart Türkçeden farklı olarak pek çok ses olayı gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu ses olayları şöyle özetleyebiliriz:

- Sivas ili ağızlarında kullanılan Arapça alıntı kelimelerde ünlü değişimleri yaygındır. Bu değişimler incelmeye, kalınlaşma, daralma, genişleme, yuvarlaklaşma ve düzleşme şeklinde gerçekleşir.
- Bölge ağızındaki Arapça alıntı kelimelerde ünlü türemelerinin çeşitlilik gösterdiği görülür. Özellikle /r/ ve /l/ ünsüzleri ile başlayan Arapça alıntı kelimelerde ön ses ünlü türemesi meydana gelir. *irezil* < *rezil* HMKH 78, *ıraf* < *raf* ŞYA 29, *ilâzım* < *lazım* ŞYA 29, *ilaylı* < *layık* GYA 19 gibi.
- Yine ünlü düşmeleri de ünlü türemeleri gibi çeşitlilik gösterir. Bu ünlü düşmelerinin sıklıkla görüldüğü yerlerden biri bünyesinde iki ünlü bulunduran Arapça kelimelerdir. Bu

2 Göçüşme ile ilgili geniş bilgi için bk. Ahmet Caferoğlu, "Anadolu Ağızlarında Metathese Gelişmesi", *TDAY-Bellekten* 1955, Ankara: TDK Yay., 1988, s. 1-7; Hasan Eren, "Türk Dilinde Metathese Olayı", *TDAY-Bellekten* 1953, Ankara: TDK Yay., 1988, s. 161-180.

kelimeler Sivas ili ağızlarında umumiyetle tek ünlü olarak kullanılır. Ünlülerden birinin düşmesi sonucunda da çoğu zaman bir ünlü uzaması meydana gelir. *sātinde* < *saatinde SYİA 38*, *comātda* < *cemaattte SYİA 38*, *müsāde* < *müsaade SİA 51* gibi. Diğer ünlü düşmeleri ise genellikle iki ünsüz arasında yer alan düşmelerdir. *Tahret* < *taharet HMKH 106*, *zahra* < *zahire HMKH 119*, *aḥli* < *ahali SİYA 551*, *ḡaḡle* < *kafile SİYA 612* gibi.

- Ötümlülüşmeler bakımından Sivas ili ağızları zengin bir çeşitlilik gösterir. Özellikle ön ve iç seste yer alan $k > ḡ$, $k > g$ ve $t > d$ ötümlülüşmeleri bölge ağızında sistemli bir şekilde görülür.
- İnceleme bölgemizde ötümsüzleşmeler ötümlülüşmeler kadar yaygın görülmez. Genellikle kelime içinde görülen ötümsüzleşmeler $b > p$, $d > t$, $v > f$, $z > s$ değişimleri şeklinde karşımıza çıkar.
- Ünsüzlerdeki diğer değişimler açısından da bölge ağızı oldukça çeşitlilik gösterir. Sızıcılaşmaların pek çok örneği tespit edilmiştir. Özellikle /k/ ünsüzünün sızıcılaşarak /ḡ/ ünsüzüne dönüşmesi bölge ağızının en karakteristik özelliklerinden biridir. Bununla birlikte bazı örneklerde bu eğilimin dışına çıkıldığı ve $ḡ > k$ süreksizleşmesinin de görüldüğü örnekler mevcuttur: *makkeme* < *mahkeme ŞSV 98*, *makkum* < *mahkum ŞSV 98*, *muḡdar* < *muhtar SİYA 668* gibi. Yine sürekli ünsüzler arasındaki değişimler de oldukça yaygındır.
- Ünsüz düşmeleri Sivas ili ağızlarında yaygın olan ses olaylarından biridir. Ünsüz düşmeleri kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda olmak üzere üç şekilde görülür. Ünsüz düşmesi sonucunda çoğu zaman düşen ünsüzün yanındaki ünlülerde ünlü uzamaları meydana gelir. /h/, /r/ ve /y/ ünsüzleri en çok düşme eğilimi gösteren ünsüzlerdir.
- Ünsüz türemeleri de bölge ağızında çeşitlilik gösteren önemli ses olaylarından biridir. Genellikle kelime içinde görülürken az da olsa kelime başında ve kelime sonunda da ünsüz türemelerine rastlanır. Ünsüzler içerisinde /y/ ünsüzünün en fazla türediği görülür. *ḡayıḡı* < *ḡayıḡı SMKA 39*, *vayıḡlar* < *vaizler SMKA 39*, *aylemden* < *ailemden SİA 83* gibi.
- Sivas ili ağızlarında ünsüz ikizleşmeleri ile ikiz ünsüzlerin tekleşmesi olayının da pek çok örneği tespit edilmiştir. İkiz ünsüzlerin tekleşmesinde alıntı kelimelerin Türkçenin ses yapısına uyma eğiliminin etkisi büyüktür. Ünsüz ikizleşmelerinin oluşumunda ise vurgu ve tonlamaların etkili olduğu görülür.
- Sivas ili ağızlarında görülen bir diğer önemli ses olayı ise hece kaynaşmasıdır. Çeşitli kelimelerde görülen hece kaynaşmaları sonucunda genellikle ikincil ünlü uzunlukları görülmektedir. Bölge ağızında /f/, /ḡ/, /h/, /v/, /y/ ünsüzleri en fazla hece kaynaşmasına uğrayan ünsüzlerdir.
- Standart Türkçeye göre ağızlarda ve halk dilinde daha yaygın olan göçüşme, Sivas ili ağızlarında da belli kelimelerde sıklıkla görülür.

Sonuç olarak; Sivas ili ağızlarında yoğun olarak yer alan Arapça alıntı kelimelerin birçoğu çeşitli ses olaylarına maruz kalarak asıl biçimlerinden uzaklaşıp Türkçenin ses özelliklerine uyum sağlamıştır. Bu bakımdan Türkçenin ses bilgisi kurallarının Arapça alıntı kelimelerde de

uygulandığı görülür. Hatta Sivas ili ağızlarındaki Arapça alıntı kelimeler, bazı ses değişimleri bakımından standart Türkçeden daha fazla farklılık gösterir. Yapılacak yeni derlemeler ve karşılaştırmalı yeni çalışmalar ile çok farklı örnekler tespit edilebilecektir. Zira her geçen gün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Türkiye Türkçesi ağızları için derleme faaliyetleri oldukça önemlidir. Bu derlemeler ile ağızlara giren alıntı kelimelerdeki ses olayları da daha belirgin ortaya konulmuş olacaktır.

Kaynakça / References

- Akar, A. (2010). Türkçe-Arapça Arasındaki Sözcük İlişkileri. *Karadeniz-Black Sea-Çerno More, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 9-16.
- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altun, H. O. (2012). Türkiye Türkçesindeki Arapça Alıntı Kelimelerde Ünlü Uyumsuzlukları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 55-71.
- Ay, A. (2017). Afyonkarahisar Ağızındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(2), 1- 20.
- Ay, A. (2018). *Türkiye Türkçesinin Batı Grubu Ağızlarındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Baran, B. (2019). Arapçadan Türkiye Türkçesine Geçen Sözcüklerde Ayın ve Hemzeyle İlgili Ses Olayları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 144-158.
- Caferoğlu, A. (1955). Anadolu Ağızlarında Metathese Gelişmesi. *TDAY-Belleten*, Ankara, TDK Yayınları, 1-7.
- Caferoğlu, A. (1994). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Darıcı, T. A. (2013). *Şarkışla'nın Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Demir, N. ve Şen, Ü. (2006). *Sivas İli ve Yöresi Ağızları (Etnik Yapı-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Ş. (2001). *Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Dursunoğlu, H. (2014). Türkiye Türkçesi'ndeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları. *Turkish Studies*, 9(9), 145-155.
- Eker, S. (2009). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eren, H. (1953). Türk Dilinde Metathese Olayı. *TDAY-Belleten*, Ankara: TDK Yayınları, 161-180.
- Eren, H. (1960). Anadolu Ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler. *TDAY Belleten*, (8), 295-371.
- Ergin, M. (2010). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Güven, Ö. (2014). *Sivas İli Zara İlçesi Ağzı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- İçer, E. (2010). *Sivas İli Yıldızeli Ağzı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- İpek, B. (1997). Anadolu Ağızlarında Yabancı Kelimeler - Fonetik İnceleme-. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- İpek, B. (2009). Alıntı Sözcüklerde Ses Değişimleri ve Elazığ İli Ağızları Örneği. *Turkish Studies*, 4(8), 1558-1573.
- İşler, E. (2008). Türkçedeki Arapça Alıntı Kelimelerde Ses Değişiklikleri. *EKEV Akademi Dergisi-Sosyal Bilimler*, (35), 187-196.

- Karaağaç, G. (2002), *Dil, Tarih ve İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaca, V. İ. (2012). Türkiye Türkçesindeki Alıntı Sözcüklerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2059-2090.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (3. bs.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye Türkçesinde Yazı Diline Girmiş Günlük Yaşamla İlgili Alıntı Sözler ve Ekler. *Türk Dili*, (620), 118-127.
- Küçük, M. (2013). Anadolu Ağızlarındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, (20), 239-78.
- Ökruca, L. (2011). *Sivas İli Kangal İlçe Merkezi Sözlüğü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Özçelik, S. (2004). Türkçede Kullanılan Arapça Kelimelerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bazı Tespitler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (634), 550-562.
- Öztekten, Ö. (2001). Türkçedeki Arapça Alıntılarının Fonolojisi Üzerine. *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (10), 315-321.
- Öztürk, Z. (2014). *Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı Sözlüğü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Tanyıldız, E. (2014). *Hafik İlçe Merkezinin Kelime Hazinesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Taş, P. (2006). *Şarkışla ve Yöresi Ağızları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Taşkıran, H. İ. (2021). *Sivas Akıncılar Ağzı Karşılaştırmalı ve Tanıklı Sözlüğü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Tekin, T. (1958). Aynılı ve Hemzeli Kelimeler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(86), 110-113.
- Tekin, T. (1994). Türk Dillerinde Önseste y- Türemesi. *Türk Dilleri Araştırmaları*, (4), 51-66.
- Timurtaş, F. K. (2008). *Osmanlı Türkçesine Giriş 1*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (2009). *Osmanlı Türkçesine Giriş 3*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, (2009). I-II-III-IV-V-VI, (3. bs.), (Birleştirilmiş tıpkıbasım), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul: 1939-1949.
- Yıldız, O. (2008). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelîhâ (Destân-ı Yûsuf) Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, K. (2011). *Yıldızeli'nin Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Zülfikar, H. (1995). Doğu Kökenli Kelimelerin Son Hecelerindeki Uzun Ünlülerin Kısalması. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 521(1), 435-448.
- Zülfikar, H. (1996). Doğu Kökenli Kelimelerin İlk Hecelerindeki Ünlülerin Kısalması. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 532(1), 1083-1094.

KISALTMALAR

Taranan Eserler

SZA	: Sivas İli Zara İlçesi Ağzı
DMA	: Divriği Merkez İlçe Ağzı
SGAS	: Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı Sözlüğü
HMKH	: Hafik İlçe Merkezinin Kelime Hazinesi
SKMS	: Sivas İli Kangal İlçe Merkezi Sözlüğü
SYİA	: Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı
ŞYA	: Şarkışla ve Yöresi Ağızları
ŞSV	: Şarkışla'nın Söz Varlığı
SMKA	: Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı
YSV	: Yıldızeli'nin Söz Varlığı
STİAT	: Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamamalar
GYA	: Gemerek ve Yöresi Ağızları
SİYA	: Sivas İli ve Yöresi Ağızları
SİA	: Sivas İlbeyli Ağzı
SAKTS	: Sivas Akıncılar Ağzı Karşılaştırmalı ve Tanıklı Sözlüğü

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ÜNLÜLER

á	: Yarı kalın, düz, geniş (a-e arası) ünlü
ā/a	: Normalden uzun a ünlüsü
à	: Yarı geniş, düz, kalın (a-ı arası) ünlü
ä	: Açık e ünlüsü
é	: Yarı geniş, düz, ince (e-i arası) ünlü
ē	: Normalden uzun e ünlüsü
í	: Yarı kalın, düz, dar (ı-i arası) ünlü
ī	: Normalden uzun ı ünlüsü
î	: Normalden uzun i ünlüsü
ō	: Normalden uzun o ünlüsü
ö	: Normalden uzun ö ünlüsü
ó	: Yarı kalın, yuvarlak, geniş (o-ö arası) ünlü
ú	: Yarı kalın, yuvarlak, dar (u-ü arası) ünlü
ū	: Normalden uzun u ünlüsü
ü	: Normalden uzun ü ünlüsü

ÜNSÜZLER

ğ	: Patlayıcı, tonlu, arka damak ünsüzü
h	: Sızıcı, tonsuz, art damak ünsüzü
h	: Sızıcı, nefesli, tonlu-tonsuz, gırtlak ünsüzü
ķ	: Patlayıcı, tonsuz, art damak k ünsüzü
K	: Patlayıcı, yarı tonlu, ön damak (k-g arası) ünsüzü
Ķ	: Patlayıcı, yarı tonlu, art damak (ķ-ğ arası) ünsüzü
ķ	: Yarı kalın ünlülerle hece kuran orta damak k'si
ñ	: Patlayıcı, tonlu damaklı geniz ünsüzü
S	: Yarı tonlu, sızıcı s ile z arası asıl diş ünsüzü
T	: Patlayıcı, yarı tonlu, asıl diş (d-t arası) ünsüzü

İŞARETLER

˘	: Diftong işareti
---	-------------------

